

K NOVÉMU POJETÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ DEVÍTILETÉ ŠKOLE

LIBOR MELKUS

Výzkumný ústav pedagogický, Praha

Přestavba naší všeobecně vzdělávací školy, jejího výchovného a vzdělávacího systému zasahuje přirozeně i úsek hudební výchovy dětí a mládeže. Otázky ústrojného spojení školy se životem, ještě důsažnější výchovy nových generací lidí, kteří budou budovat komunismus a žít v něm, kteří budou všestranně kulturní, tvořiví, s širokým rozletem, s hlubokými city i pevným charakterem, nutno řešit i v oblasti výchovy mládeže prostředky hudebního umění a také její výchovy pro hudební umění. Hledání a propracování nových cest hudební výchovy není však jen otázkou úzce školskou; důrazně si je vynucují naléhavé úkoly naší kulturní revoluce, která se stále intenzívněji rozvíjí a která stále hlouběji proniká do nejširších oblastí našeho společenského života. Ohromný, neustále sílící proud hudebního umění, vlévající se mnoha cestami do života našeho lidu a čekající na vnímavé jeho konzumenty, široce založený rozvoj lidové hudební tvorivosti a další jeho perspektivy nás výrazně nabádají, abychom dobře zajistili správný a zdravý rozvoj hudebnosti našeho lidu.¹⁾ Řešení otázek pojetí hudební výchovy nelze si však představit bez hlubšího pohledu na psychologickou stránku tohoto výchovného a vyučovacího procesu, z hlediska nejnovějších poznatků psychologie. Stejně tak naléhavý je i požadavek správně vidět a řešit hudebně výchovný proces v těsném spojení s ostatními estetickovýchovnými předměty i s úkoly estetické výchovy v širším slova smyslu.

1. Základní úkoly hudební výchovy z hlediska dnešní školy a požadavků těsného sepětí školy se životem

Přistupujeme-li dnes k vymezení úkolů, které třeba klást hudební výchově na základní devítileté škole, je nutno vycházet nejen z požadavků, které klade na tento předmět naše škola a socialistická společnost vůbec, ale také z rozboru současného stavu vyučování hudební výchovy na školách a kritických hlasů k dosavadním výsledkům práce školy v hudební výchově, z rozboru dosavadního vývoje hudební výchovy a z analýzy zkušeností i teoretického bádání z oblasti hudební výchovy v zahraničí, zejména v SSSR a lidově demokratických zemích.

Vývoj hudební výchovy ve škole je v posledních sto letech charakterizován základní tendencí, kterou lze stručně vyjádřit heslem: od prostého zpěvu, svázaného často s náboženskými účely, k hudební výchově jako nedílné složce estetické výchovy, k výchově hudebně vzdělaných lidí, kteří chápou hudební umění a aktivně spolupůsobí v hudebním životě národa. Tato základní progresivní tendence se prosažovala ve vývoji školské hudební výchovy v jednotlivých časových úsecích a v jednotlivých oblastech různým způsobem a byla výrazně posílena prudkým rozvojem hudeb-

1) Dnes již máme u nás na 13 operních scén, 10 stát. symf. orchestrů, řadu komorních souborů, stát. souborů lidového umění, na 56 hudebních škol atd.

ně reprodukčních možností a prostředků (gramofon, radio, magnetofon, televize aj.).

Řada předních hudebních pedagogů, v jejichž úsilí se realizovala tato vývojová tendence, posilovala hudebně teoretickou přípravu žáků, seznamovala je s různými stránkami kompoziční práce, s výstavbou hudebních děl apod., jiní více odborně rozvíjeli některé hudební dovednosti žáků, jiní zase hledali cestu v prohloubeném hudebně historickém poučování žáků. Výrazným rysem většiny způsobů, jimiž byl uskutečňován přechod od pouhého zpěvu k hudební výchově v širším slova smyslu, bylo ignorování morální a ideové stránky hudební výchovy, její bagatelizování nebo zužování, což ve svých důsledcích vedlo a vede k odtržení hudební výchovy od života mládeže, školy a společnosti. S takto zaměřenou hudební výchovou na všeob. vzdělávacích školách se setkáváme dnes v řadě západních států. Česká hudební pedagogika opírající se o bohatou pokrokovou tradici a zejména o myšlenky Hostinského, Nejedlého a Helferta²⁾ řešila ve většině svých teoretických prací a zejména v praxi hudební výchovy ve škole onu základní vývojovou tendenci v podstatě správně.

Na vývoj hudební výchovy působí ještě i jiná tendence. Pro hudební život našeho národa — ostatně i jiných národů, — je v posledních sto letech charakteristický celkový pokles zpěvnosti lidu, nápadný zejména v posledních desetiletích. To je pro školu fakt velmi závažný. Dříve byl zpěv v rodinách zjevem zcela přirozeným, takže do 1. ročníku přicházelo vysoké procento žáků již rozezpívaných — děti měly zásobu písní, měly již rozvinutý hlas dosti značného rozsahu, protože slyšely doma často zpívat a přirozenou nápodobou získaly základní dovednosti; viděly též, že zpěv je dospělým samozřejmou potřebou. Dnes však z rozmanitých, převážně objektivních příčin zpěv v rodinách i ve společnosti značně upadl (významnou úlohu v tomto procesu samozřejmě sehrál právě rozvoj hudebně reprodukčních prostředků). S poklesem zpěvnosti dospělých klesá i zpěvnost dětí a tím i jejich hudebnost. Ukazuje se, že značnou část úlohy, kterou dříve v hudební výchově dětí plnila rodina, musí dnes převzít veřejné instituce a z nich pochopitelně především škola.

Vidíme tedy, že vedle základní vývojové tendence hudební výchovy, která směřovala od pouhého zpěvu k hudební výchově v širším slova smyslu, působí tu jiná tendence, směřující k posílení a zdůraznění zpěvu ve škole, bojující za záchranu zpěvnosti národa. Obě tyto tendence musíme vidět v jejich dialektickém vztahu: pro teorii a praxi hudební výchovy ve škole je zcela nezbytné, aby našla správné vyrovnání, správné proporce jednotlivým složkám nejen celkově, ale i s ohledem na jednotlivé věkové stupně. O tom, že jsou v tomto směru ještě nevyjasněné otázky, svědčí nedávná diskuse o pojetí hudební výchovy, která probíhala v Sovětském svazu. V ostrých polemikách se tu střetly názory požadující, aby se hudební výchova omezila na sborový zpěv a vyloučila poslech hudby, s názory obhajujícími hudební výchovu v širším pojetí.³⁾

Ukázali jsme si již, že všeobecně vzdělávací škola je dnes u nás základ-

²⁾ Viz např. O. Hostinský: *O umění* (Praha 1957, Čs. spisovatel), V. Helfert: *Základy hudební výchovy na nehuměbních školách* (Praha 1956, SPN), J. Plavec: *Zdeněk Nejedlý o hudební výchově* (Hudební výchova, r. I., 1953).

³⁾ A. V. Svěšnikov: *O hudební výchově dětí* (Hud. výchova, r. IV., 1956), O. A. Aprakšina a N. A. Vetlugina: *Stav a úkoly hudební výchovy ve škole* (Hud. výchova, r. V., 1957).

ním zdrojem hudební výchovy a vzdělání veškeré mládeže, že se zde vytvářejí podmínky pro další rozvoj hudebnosti a zpěvnosti našeho lidu a kladou základy hudební kultury našeho národa a jejího dalšího růstu.

Hudební výchova je nedílnou součástí komplexu vyučovacích předmětů. Jejím základním úkolem na základní devítileté škole je spolupůsobit při komunistické výchově naší mládeže. Hudební výchova má svými specifickými prostředky zušlechťovat a prohlubovat estetický cit žáků, vytvářet jejich umělecké názory a vkus, posilovat mravní city, chování a ideje a přispívat k formování světového názoru.

Tento základní ideově výchovný úkol se realizuje v hudební výchově především prostřednictvím hudebních uměleckých děl — písní a skladeb, a to silou jejich emocionálního působení. Je to tedy neustálý styk s uměleckými díly, uskutečňovaný zpěvem a poslechem, jenž je základem práce v hudební výchově, a těmito uměleckými díly jsou jednak nejlepší plody tvorby lidové a tvorby klasiků, ale především nové písně a skladby se současnou tematikou. Aby však hudební díla mohla na žáky působit výchovně, aby mohla ovlivnit jejich city, jejich názory a jednání, je třeba dát dětem takový systém dovedností, návyků a znalostí, který jim umožní uvědoměle vnímat a prožívat přiměřeně jim písně a skladby, pochopit a hodnotit jejich ideový a umělecký obsah, způsob hudebního vyjadřování myšlenek, citů a nálad a také orientovat se v tvárných prostředcích hudby. Znamená to tedy, že hudební výchova ve škole musí zajistit rozvoj hudebnosti žáků, jejich hudebních schopností a vyzbrojit je uceleným systémem hudebních dovedností, návyků a nezbytných znalostí, aby všichni žáci opouštějící školu byli hudebně gramotní. To je druhým základním úkolem hudební výchovy.

Rozvoj hudebních schopností se může však dít jen tehdy, jsou-li žáci hudebně aktivní, činně zapojení do hudebně výchovného a vzdělávacího procesu. Nejpřístupnější a dětem nejbližší způsob hudební činnosti je zpěv. Zpěv, vytváření a upevňování správných pěveckých a sborových návyků a schopností umělecky přednést píseň — to je pilíř, na kterém se ve škole buduje rozvoj hudebních schopností mládeže. Proto musí škola hned od počátku vyvolat u dětí zájem o pěkný, ušlechtilý zpěv, vzbudit lásku k němu a také potřebu zazpívat si v družném kolektivu i sám pro sebe. A na tom pak dále rozvíjet lásku k hudbě vůbec, potřebu užívat hodnotné hudby a písní v osobním i společenském životě.

Má-li škola přispívat k dovršení naší kulturní revoluce, musí vést mládež také k tomu, aby se aktivně účastnila hudebního života svého kraje. Musí proto vychovávat kulturní posluchače a účastníky hudebních událostí a zejména získat mládež pro aktivní účast v pěveckých, instrumentálních nebo jiných hudebních kolektivech a pro vlastní hudební tvořivost. Tak naučí mládež užívat ušlechtilé volného času a kulturně žít. To je třetím základním úkolem hudební výchovy.

Je třeba zdůraznit, že hudební výchova jako vyučovací předmět je nutnou protiváhou naukových předmětů, neboť učí poznávat a chápat život prostřednictvím uměleckých obrazů na podkladě citových zážitků. Přitom bohatě rozvíjí a prohlubuje citový život dětí, jejich fantazii a tvořivost, dává jim radostné osvěžení a životní optimismus. Tím vyrovnává spolu s ostatními estetickovýchovnými předměty jednostranné zatížení dětí ve škole.

Specifický rys hudební výchovy ve škole je třeba spatřovat také v tom,

že vyzvedá jako základní svůj pedagogický požadavek úsilí o esteticky působivý přednes písní a sborů. Čím lépe žáci ovládají vokálně sborové dovednosti a návyky nezbytné k uměleckému přednesu písní, tím hlouběji a silněji vnímají a prožívají jejich obsah a tím jasněji vystupují před nimi typické životní jevy (odražené v uměleckých obrazech) v jejich spojitostech a vztazích. Proto jedině tehdy, je-li ve vyučování neustále usilováno o krásný, ušlechtilý a procítěný přednes písní či sborů, můžeme očekávat splnění výchovných úkolů školy. Právem je dnes kritizována praxe na školách, kde se zanedbává krásný zpěv, kde místo umění, místo estetických zážitků vládne mechanické odzpívání písní, křik nebo nuda. Proto umělecky hodnotný zpěv, který odpovídá požadavkům pravdivé reprodukce obsahu dané písně (sboru) a ovšem také rozvoji dítěte a jeho možnostem ovládnout nezbytné pěvecké dovednosti, musí se stát rozhodujícím kritériem při hodnocení výsledků práce v hudební výchově.

Máme-li blíže specifikovat výše uvedené základní úkoly hudební výchovy na 1.—5. ročník, konkretizují se nám asi takto:

1. Naučit žáky ušlechtilé a výrazně zpívat lidové a vhodné umělé písně, vypěstovat u nich základní pěvecké a sborové dovednosti a návyky, rozvíjet jejich hudební schopnosti.

2. Seznámit je s přístupnými vokálními a instrumentálními skladbami, pěstovat u nich dovednosti a návyky soustředěného a uvědomělého posluchu a vést je k pochopení některých základních druhů výrazových prostředků hudby.

Při plnění těchto úkolů třeba sledovat hlavní cíl práce v hudební výchově, tj. probouzet estetické city žáků, upevňovat jejich zájem o hudbu a zpěv, rozvíjet mravní cítění a chování, vnášet do jejich života ve škole radost a optimismus a napomáhat při utváření světového názoru.

Na národní škole soustřeďuje se práce v hudební výchově především na zpěv, na rozvíjení pěveckých dovedností a hudebních schopností žáků, aby mohli být všichni plně hudebně aktivní.

Stále naléhavějším úkolem národní školy je zejména boj proti poklesu zpěvnosti mládeže. Učitelstvo musí dnes v daleko větší míře systematicky a cílevědomě pracovat s žáky málo hudebně rozvinutými, aby se každé dítě naučilo zpívat a aby se u každého žáka vyvolal zájem a láska k hudbě. Nutno ostře odsuzovat lhostejnost a někdy i pedagogický pesimismus některých učitelů vůči žákům přicházejícím do prvních ročníků ještě hudebně nerozvinutým, zaostávajícím. Učitel národní školy, zejména právě v prvních ročnících, má nejlepší podmínky pro to, aby rozvinul zpěvnost a hudebnost každého žáka, neboť čím dříve se začne se systematickou hudební výchovou, tím snáze a úspěšněji se daří.

Současně s výchovou hlasu nutno rozvíjet hudební sluch žáků, jejich citlivost pro čistou intonaci a pro rytmus, a brzy též pěstovat jejich dovednost zpívat jednoduché úryvky písní a melodií pomocí notového zápisu.

Důležitým úkolem národní školy je též rozšiřovat hudební zkušenosti žáků tím, že se seznamují zpěvem a poslechem s řadou hudebních skladeb. Ukázkami lidových písní a vhodných instrumentálních a vokálních skladeb našich i cizích skladatelů je třeba probouzet zájem žáků o hudbu, vychovávat jejich citovou odezvu na díla hudebního umění a vést je k poznání, že hudba, jako každé umění, odráží svými specifickými prostředky skutečnost, život, zejména pak city a nálady spjaté s určitou životní situací, s urči-

tou ideou. Rozlišováním a srovnáváním jednotlivých druhů písní, hudebních skladeb a elementárních hudebních výrazových prostředků učí se žáci chápat hudební řeč i hodnotu hudby. Tím tříbí také svůj vkus.

V souvislosti se zpěvem a poslechem hudby bude ovšem také nezbytné vysvětlit žákům některé nejzákladnější, jim přiměřené poznatky o hudbě a notovém písmu a v 5. ročníku dát též první poučení o životě a hudbě B. Smetany a A. Dvořáka.

Základní úkoly hudební výchovy v 6.—9. ročníku můžeme blíže specifikovat do těchto konkrétních úkolů:

1. Naučit žáky ušlechtilé a s pochopením obsahu zpívat písně a sbory umělecky i ideově hodnotné, přiměřené jejich věku. Přitom upevňovat a dále rozvíjet pěvecké a sborové návyky, které žáci získali na národní škole, zejména sborový zpěv dvojhlasý, a naučit je vědomě užívat notového zápisu písní při nácvičce.

2. Seznámit žáky s nejlepšími, jejich věku přiměřenými ukázkami z hudební literatury (z hudební tvorby lidové, ze skladeb našich i některých cizích klasiků a z tvorby pokrokových skladatelů současných). Dát jim návyky uvědomělého poslechu.

3. S těmito dvěma hlavními úkoly je těsně vázán úkol:

a) seznámit žáky s nejvýraznějšími prostředky hudebního vyjadřování, s různými druhy hudební reprodukce a s různými druhy hudebních skladeb, aby mohli hudbu a její ideově umělecký obsah správně chápat, prožívat i hodnotit;

b) poučit stručně o lidové hudební tvorbě a jejím významu pro naši národní hudbu, o naší hudební kultuře a její úloze v životě našeho národa, o některých významných skladatelích a slohových údobích naší a evropské hudby, aby měli žáci, opouštějící 9. ročník, pokud možno, ucelený obraz o naší národní hudbě.

Při realizaci těchto úkolů musí ovšem hudební výchova plnit svůj hlavní výchovný cíl, který jsme stručně formulovali již u národní školy.

Podstatou práce v hudební výchově v 6.—9. ročníku zůstává tak jako na národní škole soustavné rozvíjení zpěvnosti žáků a poznávání hudebních děl. Avšak více pozornosti než na národní škole se tu věnuje hudebně vzdělávací a poznávací stránce. Přitom ale zpěv stále zabírá a musí zabírat převážnou část vyučovacího času, neboť nacvičované písně, sbory nebo ukázky stávají se zde bohatým zdrojem rozmanitých poznatků o hudbě. Proto také požadavek jejich výrazného uměleckého přednesu je třeba na tomto stupni klást zvlášť velmi důrazně.

V souvislosti s nácvičkou písní a s výchovou hlasu provádí se nadále rozvoj hudebního sluchu a intonační výcvik.

Bude nezbytně třeba zajistit, aby úkol třetí — dát žákům v souvislosti s nácvičkou písní a poslechem skladeb určité poznatky o hudbě, hudební kultuře apod., byl učiteli správně pochopen a realizován. Často se v praxi setkáváme se zbytečně rozsáhlými výklady o hudbě a její historii, s příliš podrobnými teoretickými rozborů forem, popisy nástrojů atd., aniž by se tyto výklady opíraly o konkrétní ukázky hudebních skladeb a o hudební zkušenosti žáků. Jsou to hodiny, kde se o hudbě mluví, ale kde hudba nezní. Takto je ale smysl celé hudebně výchovné práce postaven na hlavu. Jádrem vyučovacího procesu musí být poznání konkrétních hudebních děl (zpívaných písní, sborů či poslouchaných skladeb), úsilí o jejich plné po-

chopení a prožití, rozbor jejich ideového a uměleckého obsahu a tvárných prostředků. Žák musí skladbu několikrát slyšet, srovnávat ji s jinými, stále musí obohacovat své hudební sluchové zkušenosti a na základě jejich zobecnění pak získávat poznatky, ujasňovat si pojmy. Středem vyučování se nesmí stát výklad, popis, mluvené slovo, kde je živé umělecké dílo jen občasnou ilustrací, doplňkem, ale naopak musí jím být umělecké dílo samo.

2. Systém a obsah učiva hudební výchovy v základní devítileté škole

Učivo hudební výchovy na základní devítileté škole tvoří v podstatě: 1. Systém uměleckých hudebních děl, tj. písní, které žáci zpívají, a skladeb k poslechu; 2. systém hudebních dovedností a návyků uvědoměle a emocionálně vnímat hudbu a zpívat samostatně i v kolektivu; 3. systém nezbytných poznatků o hudbě a o notovém písmu potřebných k uvědomělému poslechu, k správnému pochopení hudby a jejího společenského významu a k správnému, umělecky hodnotnému vokálnímu projevu.

Ve školní praxi se ovšem tyto systémy, zejména systém poznatků a systém dovedností a návyků, vzájemně prolínají a tvoří samostatné učivo. Zde se ustálilo dělení učiva podle druhu činnosti žáků: zpěv, poslech hudby a hudební nauka. V našich dosavadních osnovách i v osnovách řady zemí představuje toto rozdělení také základní složky hudební výchovy. V některých zemích řadí k těmto složkám ještě pohyb podle hudby, hru na nástroj a vlastní tvořivost.⁴⁾

Rozbor současného stavu vyučování na školách a zkušeností z výzkumu nás ale vedou k tomu, že pro základní devítiletou školu považujeme za nejprůhodnější stanovit hudební výchově pouze dvě základní složky — zpěv a poslech hudby, aby se tak výrazně podtrhl hlavní obsah a zaměření práce v hudební výchově. Tím, že se jako základní složky zdůrazní zpěv a poslech hudby, tedy ony činnosti, při nichž žák bezprostředně pracuje s uměleckým dílem, nikterak nechceme likvidovat složky ostatní a snižovat jejich význam ve vyučovacím procesu. Chápeme je však jako složky pomocné, těsně se přimykající k těmto složkám hlavním. Tímto řešením základních složek hudební výchovy chceme především zabránit tomu, aby se zejména z hudební nauky nestala izolovaná složka odtržená od živé hudební praxe, svádějící k nezdravému teoretizování, jak to dosud vidíme na mnoha školách a jak je to ostře kritizováno širokou veřejností.

Hudební materiál

Hudební umělecká díla a práce s nimi jsou základem a východiskem veškeré hudebně výchovné činnosti ve škole. Na písních a skladbách se uskutečňují všechny hlavní úkoly hudební výchovy, k jejich správnému vnímání nebo správné interpretaci všechny tyto úkoly směřují.

Vhodný výběr hudebního materiálu umožňuje ideově výchovné působení na žáky a systematické narůstání jejich hudebních dovedností, návyků

⁴⁾ Viz např. *Children, the Music Makers. A Guide to Music Education in Elementary Schools* (New York State Education Department, 1953).

a znalostí. Proto jednotlivé písně a skladby výběru musí vyhovovat všem požadavkům:

a) ideově uměleckým, tj. musí obsahem a zaměřením být v souladu s výchovným posláním naší školy a musí být umělecky dokonalé, výrazné a přesvědčivé;

b) požadavkům přístupnosti pro vnímání a interpretaci (zpěv), to znamená, že nesmí svými nároky překračovat celkový okruh vědomostí a představ žáků, jejich úroveň návyků hudebního vnímání, chápání hudebního jazyka a výrazových prostředků, a pokud se týče písní, které žáci zpívají, musí odpovídat úrovni jejich pěveckých a sborových dovedností.

Dalším požadavkem na výběr hudebního materiálu je, aby byl rozmanitý formou i obsahem. Tato rozmanitost je diktována nejen žeteli vzdělávacími, ale také pedagogickými.

Výběr hudebního materiálu musí také korespondovat s úkoly hlasového výcviku (písně) a s úkoly rozvoje hudebních schopností žáků, rozvoje vnímání hudby (skladby k poslechu). Musí nutně souviset též z učební látkou ostatních předmětů a zejména by měl zapadat do celkového systému estetické výchovy.

Systém hudebního materiálu buduje se na národní škole především z hlediska vytváření správných návyků poslechu a zpěvu písní.

Základem písňového materiálu je lidová píseň; k ní se druží dětské písně umělé, pionýrské a mládežnické, písně dělnické a revoluční. V 6.—9. ročníku směřuje systém hudebního materiálu již více k tomu, aby žákům pomohl vytvořit správné, konkrétní a živé představy a poznatky o naší hudbě lidové i o naší národní hudební kultuře, o jednotlivých skladatelích nebo historických údobích, o hudebních žánrech apod. Výběr se proto dále obohacuje o písně významných skladatelů starších i současných, o písně historické, budovatelské, mládežnické apod.

Požadavek těsného sepětí školy se životem projeví se v systému hudebního materiálu některými jeho novými rysy. Jasně vytyčené výchovné cíle školy vyžadují posílení výběru písněmi a skladbami s tematikou současnou, díly o životě a práci našich dětí, o životě naší země a jejích radostných perspektivách, písněmi a skladbami budícími lásku k vlasti, ke komunistické straně, k novému socialistickému životu. Bude tedy třeba posílit ve výběru tvorbu současných pokrokových skladatelů.

Výběr bude muset také daleko více než dosud přihlížet k tomu, aby vyhovoval potřebám školy a jejího života vnitřního i veřejného. Zejména výběr písní musí nutně obsahovat dostatek písní, které je možno vhodně využít k různým oslavám, slavnostním příležitostem a k společenskému životu dětí. Přitom tyto písně musí také vyhovovat co nejvíce zájmům a zálibám dětí, aby se staly jejich oblíbenými písněmi, které si rády zazpívají i mimo školu.

Spojení školy se životem musí se odrazit i v tom, že ve výběru písní a skladeb se projeví ve větší míře žretele regionální. Bude třeba dořešit otázku, jak co nejvýhodněji spojit systém hudebního materiálu, celostátně vypracovaný a uplatněný v učebnicích nebo zpěvnících, s potřebou rozvíjet krajskou lidovou hudební tvořivost, lidovou píseň, se žeteli k domácí hudební tradici a domácímu kulturnímu životu.

Osnovy by proto neměly uvádět omezené výběry písní ani tzv. povinné písně, ale vymezit ideová, umělecká a pedagogická hlediska pro jejich

výběr. Základní písňový materiál byl by pak obsažen ve zpěvnících, učebnicích, metodických příručkách a pomůckách. Učitel tak bude mít volnost výběru. Osnovy mu umožní využití místních a krajových lidových písní i písní aktuálních a mnohostranné sepětí s kulturním životem školy a širší veřejností.

Nebude též nutno v osnovách stanovit povinné skladby k poslechu, ale podle požadavků praxe dát širší seznam skladeb, které poslouží jako příklady výběru; učitel bude moci využít i jiných vhodných skladeb, pokud mu umožní splnit požadavky osnov.

Zpěv

Vytváření a rozvoj základních pěveckých a sborových dovedností a návyků umožňuje, aby žáci byli při vyučování tvořivě aktivní, aby se mohli sami hudebně projevovat, vyjádřit svůj vztah k zpívané písni, účastnit se procesu hudebního ztvárnění, interpretace písní.

K základním pěveckým dovednostem a návykům počítáme pěvecký postoj, dýchání, tvoření tónu, pěveckou výslovnost; ke sborovým čistotu a vyrovnanost zpěvu a chápání dirigentských gest učitele. Všechny uvedené dovednosti a návyky vytvářejí se ve škole v procesu nácviu písní (sborů), a to buď jako příprava nácviu, nebo jeho součást. Základním principem zvládnutí těchto dovedností je cvičit každou tuto dovednost nejen jako návyk technický, ale též jako návyk uměleckoreprodukční. Znamená to, že děti vždy při každém cvičení mají jasně chápat umělecký cíl a smysl své práce. Dalším důležitým principem je princip komplexnosti. Všechny pěvecké a sborové návyky a dovednosti jsou ve vzájemném vztahu, jeden podmiňuje druhý, působí na něj a sám je jím ovlivněn. Proto se musí vytvářet a rozvíjet tyto návyky současně. A protože každé dítě má jednotlivé pěvecké dovednosti a návyky zpravidla na různém stupni rozvoje, vyplývá z toho další požadavek: individuální práce s žáky, sledování a vedení každého žáka. To ovšem klade značné požadavky na vyučovací čas.

Kritika hudebně výchovné práce na školách poukazuje na vážné nedostatky v pěveckém výcviku žáků. Nutno si přiznat, že dnes jen malé procento učitelů provádí systematický pěvecký výcvik, individuálně sleduje pěvecký vývoj žáků, dbá o rozvoj všech dovedností a dovede tento výcvik správně začlenit do nácviu písně. Ovšem ještě závažnější je fakt, že velmi mnoho učitelů nedovede správně metodicky postupovat ani při nácviu písně (bez ohledu na pěvecký výcvik), že neovládají základní hudební činnost, již je věnována větší část vyučovací hodiny. Naše výzkumy ukázaly, že asi čtvrtina učitelů vůbec žákům píseň nezpívá, aby jim tak vytvořila správnou představu o písni jako uměleckém celku, víc než polovina si nevšímá textu, jeho správného pochopení a zvládnutí, což přirozeně vede k povrchní znalosti písní, komolení slov apod. Jejich slovní komentáře jen málo soustřeďují pozornost žáků na uměleckou stránku, obsah či náladu písně. Učitelé ztrácejí ze zřetele estetickovýchovný cíl. V nejlepším případě usilují jen o správné zvládnutí obtížnějších míst v písni. Přitom postupují zdlouhavě, stereotypně, moří žáky neplodným omíláním míst, která žáci špatně zvládají, nebo naopak jsou nevšímaví k intonačním, rytmickým a jiným nedostatkům.

Bude proto zajisté správné a v duchu nového pojetí práce ve škole daném usnesením ÚV KSČ, jestliže vytyčíme požadavek základního obratu

na školách v provádění pěveckého a sborového výcviku žáků a v metodách nácviiku písní a sborů. K tomu bude ovšem třeba jednak věnovat v osnovách větší pozornost úkolům pěveckého výcviku (podrobnějším jejich rozpracováním), jednak daleko důkladněji rozpracovat metodiku práce s žáky pěvecky zaostávajícími, metodiku hlasové výchovy dětí v podmínkách školní práce, metodiku vícehlasového zpěvu v 6.—9. ročníku (zejména s žáky po mutaci) a ovšem metody nácviiku písní zejména z hlediska spojování technického výcviku s požadavkem uměleckosti přednesu. Jedině důsledné prosazení tohoto požadavku pomůže zajistit řádné plnění základních úkolů hudební výchovy.

Základním předpokladem umělecky hodnotného přednesu písní je intonační čistota zpěvu a citlivá reprodukce rytmu písně. Abychom toho u žáků dosáhli, je nutné vytvářet a rozvíjet u nich řadu dovedností a návyků, které směřují k zvýšení citlivosti hudebního sluchu a jeho schopnosti jemně diferencovat a uvědomovat si sluchové vjemy, a které dále směřují k uvědomělému vytváření hudebních představ a k rozvoji hudební paměti. Tyto dovednosti se vytvářejí sice v procesu nácviiku písní, ale jejich vývoji je třeba intenzívně napomáhat, a to především intonačním a rytmickým výcvikem.

Na národní škole je úloha intonačního a rytmického výcviku dvojí. V první fázi, tj. v nižších ročnících (1.—3.), je jeho hlavním posláním napomáhat koordinaci sluchového a hlasového aparátu, ujasňovat a zpřesňovat představy tónů, rozvíjet sluchovou citlivost žáků pro výškové a délkové změny tónů. Intonační výcvik má vést k tomu, aby si žáci uvědomili výškové rozdíly mezi jednotlivými tóny, výškový průběh melodie, její stoupání, klesání a také pojmy vyšší, nižší, kratší, delší tón a podobně. Jde tu tedy o vytvoření základních podmínek pro čistý a rytmicky přesný, uvědomělý zpěv. V této první fázi je intonační a rytmický výcvik pouze účinným nástrojem a velmi názornou pomůckou rozvoj hudebního sluchu i zpěvnosti.

V druhé fázi (4. a 5. ročník) směřuje intonační výcvik vedle svého úkolu rozvíjet hudební sluch a hudební schopnosti žáků již také k tomu, aby žáci mohli užívat notového zápisu k snadnějšímu a rychlejšímu nácviiku prostých písní. Nejedná se tu však vůbec o nějaký zpěv »z listu«.

Je třeba podtrhnout, že intonační a rytmický výcvik na národní škole spočívá ve vytváření hudebních dovedností a návyků, v rozvíjení schopností, a že poznatková stránka je tu omezena na nejelementárnější prvky. Má zcela jiné poslání než intonační a rytmický výcvik na odborných školách hudebních, které pracují s žáky hudebně nadanými. Proto také musí volit jiný, svému účelu odpovídající metodický postup. Je proto třeba odmítnout názory, které chtějí likvidovat nebo krajně omezit intonační výcvik na národní škole. Vždyť bychom se tím zbavili jednoho z nejúčinnějších prostředků rozvoje hudebních schopností dětí. Jestliže je tohoto prostředku někde nesprávně užíváno, zvrhá-li se v pravý opak toho, k čemu má sloužit, to přece neznamená, že ho proto vyloučíme, že ho zavrhneme. K nápravě je třeba volit jiné cesty. Tou je důkladné objasnění podstaty práce v intonaci, systematická propagace správných metod a odborná kontrola.

V 6.—9. ročníku směřují úkoly intonačního a rytmického výcviku

k urychlení a zpřesnění nácviiku a přednesu písní a dalšímu rozvoji hudebních schopností žáků. Přitom žáci zobecňují své zkušenosti a získávají elementární poznatky hudebně naukové (o stavbě stupnic, o notovém písmu, o rytmu, metru atd.).

Všechny tyto úkoly je třeba chápat tak, že jejich cílem není naučit žáky samostatnému zpěvu z not, zpěvu z listu, to je úkolem odborných hudebních škol.

Vážným nedostatkem praxe na některých školách je dnes nejasné nebo chybné chápání úkolů a poslání intonačního výcviku. Učitelé odtrhují intonační výcvik od živé hudební praxe, od nácviiku písně. Často planě teoretizují; místo vytváření dovedností spokojují se odříkáváním pouček a pojmů. Tam, kde si žáci nepřinesli z národní školy základní hudební dovednosti a návyky, nebo kde si učitel včas nezajistí podmínky (určité pěvecké dovednosti žáků a jisté jejich hudební schopnosti), tam všude se stane intonace obávanou metlou hudební výchovy, která dusí umělecký a estetický rozvoj žáků. Proto je nezbytně třeba:

a) rázně a důsledně odstranit z intonačního výcviku všechny projevy formálnosti a následky nesprávného chápání jeho cíle;

b) vytrvale prosazovat plnění úkolů z intonace v jednotlivých ročnících, aby práce byla systematická, aby učitelé mohli plynule navazovat na dosažené výsledky a nemuseli zejména v 6. ročníku dohánět to, co zameškala národní škola;

c) řádně a ještě konkrétněji rozpracovat metodické postupy při intonačním výcviku v jednotlivých ročnících a usilovat o vypracování postupů co nejjednodušších; více také využít pohybového názoru jak v rytmickém, tak i v intonačním výcviku.

Poslech hudby

Aby mohli žáci porozumět hudbě, aby si ji pak mohli zamilovat, aby také mohla na ně hudba působit, ovlivnit jejich city, chování a jednání, to vše předpokládá, že se žáci naučí hudbu poslouchat, správně vnímat. Rozvoj vnímání hudby děje se v celém hudebně výchovném procesu, tedy nejen při poslechu skladeb, ale také při nácviiku a přednesu písní či sborů.

Výchovou vnímání hudby rozumíme jednak výchovu citové odezvy na hudbu, jednak výchovu uvědomělého vztahu k obsahu skladeb, jejich charakteru i k hudebním výrazovým prostředkům. Výchova vnímání hudby vyžaduje především, aby se rozvíjel hudební sluch, jeho schopnost analýzy poslouchaného díla a jeho jednotlivých stránek a schopnost diferencovat a poznávat jednotlivé tvárné prostředky hudby. Vyžaduje také, aby děti neustále obohacovaly své hudební zkušenosti. Přitom je důležité, aby při získávání těchto zkušeností byly cílevědomě vedeny, aby se postupně učily rozebírat a srovnávat své zkušenosti a dojmy z poslouchaných skladeb a získaly schopnost vnímat uvědoměle, a to v první řadě se zaměřením na obsah skladby.

Tyto základní úkoly poslechu hudby plní především národní škola. Žáci zde mají postupně poznávat různé druhy písní (pochodové, taneční, táhlé, ukolébavky, žertovné, slavnostní a později též další písňové žánry, jako jsou písně zbojnické, revoluční, budovatelské). Ty tvoří základ poslechu,

na nich se zejména v prvních ročnících nejlépe plní dané úkoly. Učitel může tyto písně žákům sám zpívat. Vedle toho poznávají žáci vhodné instrumentální skladby pochodové (vojenský pochod, smuteční, slavnostní, revoluční aj.), taneční (polku, valčík, některé lidové tance aj.), lyrické a jiné. Konečně poslouchají i programní skladby obsahem blízké dětem (s náměty pohádkovými, přírodními, ze života dětí i dospělých) a odpovídající jejich dosavadním hudebním zkušenostem. V 5. ročníku poznají též vhodné ukázky z oper (árii, dueto, sbor).

Takto si žáci vytvoří dostatečnou zásobu hudebních zkušeností a dojmů, naučí se přitom soustředit se při poslechu, orientovat se v základních výrazových prostředcích hudby, rozlišovat melodii a doprovod, kontrast nálad, opakování stejných částí apod.

Na těchto jejich zkušenostech a dovednostech staví pak poslech hudby v 6.—9. ročníku. Zde se však již přistupuje k zobecnění těchto zkušeností. Přitom se prohlubují poznatky žáků o melodii, rytmu, tempu a ostatních základních výrazových prostředcích hudby, aby tak blíže chápali jejich význam při vyjadřování myšlenek, citů a nálad hudbou. Při zobecňování hudebních zkušeností jsou tu žáci také stručně poučeni i o hlavních druzích hudebních skladeb (píseň, opera, kantáta, melodram, symfonická báseň, symfonie, komorní hudba) i o způsobech hudební interpretace (druhy hlasů, pěvecké sbory, hudební nástroje, komorní tělesa a orchestr).

Poslouchané i žáky zpívané písně a skladby bude přitom třeba volit a uspořádat tak, aby žáci současně získali stručné základní poučení:

- o lidové hudební tvorbě a o jejím významu pro národní hudební kulturu (v 6. ročníku),

- o životě a tvorbě B. Smetany a A. Dvořáka a o některých dílech ostatních našich národních skladatelů, ve kterých se odráží život lidu (v 7. ročníku),

- o tvorbě nejvýznamnějších českých skladatelů z údobí posmetanovského a některých světových skladatelů, vyjadřující velké všelidské ideje i lidské prožitky (8. ročník),

- o naší současné hudební tvorbě a hudební kultuře, a na základě opakování a prohlubování předchozích poznatků též o významných slohových údobích naší a evropské hudby (9. ročník).

Poslech hudby má žáky orientovat v hudebním životě naší společnosti, aby se mohli stát jeho účastníky jako vnímaví a poučení návštěvníci koncertů a operních představení, posluchači rozhlasu, televize aj.; proto bude třeba věnovat též pozornost i oblasti tzv. populární hudby (8. a 9. ročník). Žáci tak získají měřítko pro odlišení hodnotných hudebních děl a jejich interpretace od nevkusů a kyče.

3. Organizace vyučování

Při realizaci uvedeného systému základního učiva hudební výchovy ve školní praxi bude naléhavě třeba zachovávat správné proporce jednotlivých složek učiva, vidět jak jsou tyto jednotlivé složky na jednotlivých věkových stupních sklobeny, která z nich je dominující, které učivo rozhoduje o úspěchu při plnění základních úkolů hudební výchovy.

V předcházejících výkladech jsme již dostatečně vyložili, že dominující složkou hudební výchovy je zpěv. Zpěv žáků, nácvik písní či sborů, vypracování jejich umělecky hodnotného přednesu, systematické zkvalitňování

pěveckého projevu žáků mělo by být od 1. do 9. ročníku jádrem vyučování. Ukázali jsme již také, že intonační a rytmický výcvik i všechna poučování o notovém písmu nebo jiných hudebních jevech jsou jen pomocnými prostředky ke zkvalitnění pěveckého a sborového projevu žáků a k rozvoji jejich hudebních schopností. Mohou tedy zabírat jen menší část (5—10 minut) vyučovací hodiny. Avšak důležité je, aby byly prováděny systematicky, důsledně a pravidelně. Druhá složka hudební výchovy — poslech hudby — zabírá značně menší díl vyučovacího času než zpěv. Na národní škole neprovádí se v každé vyučovací jednotce a nemá zpravidla přesahovat 10 minut (poslech, rozbor, beseda). V 6.—9. ročníku se čas věnovaný poslechu hudby zvětšuje, v některých hodinách tu může podle rozsahu skladby nebo probíraného tématu poslech zabírat i větší část vyučovacího času. V 8. a 9. ročníku se při probírání většiny témat poslech a zpěv vzájemně prolínají. Upozornili jsme již, že hlavním úkolem poslechu hudby je vést žáky k chápání a prožívání hudby a seznámit se s určitými skladbami, že tedy všechna teoretická a historická poučení (nutně stručná a elementární) musí směřovat především k tomu, aby pomohla žákům lépe vnímat a chápat hudbu. A pokud plní poslech hudby spolu se zpěvem vzdělávací úkoly, pak všechny poznatky žáků musí se opírat o jejich hudební zkušenosti, o zpěvem či poslechem poznané písně a skladby.

4. Učitel a podmínky jeho práce ve škole

Aby mohla hudební výchova ve škole plnit úkoly, které pro ni vyplývají z nových cílů a pojetí vytyčených škole usnesením strany, bude třeba zajistit pro to nezbytné podmínky a prostředky.

Z rozboru současného stavu vyučování hudební výchovy a celkové situace na školách vystupuje jasně do popředí jako základní požadavek: výrazně zlepšit odbornou úroveň vyučování. Dobrý učitel, odborně vzdělaný je základní podmínkou úspěchů v hudební výchově. Bohužel v tomto směru je situace na školách opravdu žalostná.

V 1.—5. ročníku je vysoké procento učitelů bez základního hudebního vzdělání, kteří nejen neovládají hru na některý hudební nástroj, ale nedovedou ani správně zpívat, nemluví již o znalosti notového písma nebo metodiky. Je tu mnoho učitelů, kteří sice dostali jisté minimální hudební vzdělání na různých starých či nových pedagogických institucích, ale kteří své znalosti a dovednosti dále již nerozvíjeli, takže dnes již mnoho zapomněli a málo jich mohou ve vyučování využívat. Opravdu jen malé procento učitelů zabývá se hudební výchovou s opravdovým zaujetím, zdokonaluje dále své znalosti a dovednosti, prohlubuje metodické poznatky dalším studiem.

Situace v 6.—9. ročníku není lepší, neboť zde je naprostý nedostatek odborně kvalifikovaných učitelů s patřičnou aprobací. Místo nich někde vyučují učitelé s jistým hudebním vzděláním (ti, kteří ovládají hru na nějaký hudební nástroj nebo sbormistři), ale daleko častěji učitelé ostatních předmětů, aby si doplnili úvazek.

Možno proto právem říci, že naprostá většina nedostatků, o nichž se dnes veřejně hovoří a píše, všechny ty nářky nad špatným stavem vyučování a chybnými výsledky pramení především z neodborné práce učitelů.

Vedle těchto příčin nelze ovšem nevidět i vážné nedostatky metodického rázu, pramenící z nesprávného chápání cíle a úkolů hudební výchovy, které se vyskytují i u učitelů odborně vzdělaných. O většině těchto metodických nedostatků jsme se již zmínili při rozboru obsahu hudební výchovy.

Z uvedených poznatků lze vyvodit jediný závěr: všemi možnými prostředky postarat se o zvýšení odborné přípravy učitelů pro hudební výchovu. Znamená to:

a) využít všech forem pedagogické propagandy (kursy, instruktáže, dálkové studium, vydávání metodik, metodických příruček atd.), aby se zkvalitnila práce učitelů, kteří na školách již učí;

b) zajistit kvalitní přípravu učitelů národní školy na pedagogických institutech pro hudební výchovu;

c) zajistit dostatečný počet odborně vzdělaných učitelů pro 6.—9. ročník, aby na každé devítiletce byl alespoň jeden aprobovaný učitel pro hudební výchovu.

S těmito otázkami úzce souvisí i další nezbytný požadavek. Je nutno zajistit trvalý a soustavný zájem školské správy a hlavně ředitelů škol o hudební výchovu (pravidelná kontrola práce učitelů, správné rozmístování kádrů, podpora tvořivé metodické práce). Nejen učitelé, ale i ředitelé škol musí odpovědně zajišťovat správné provádění hudební výchovy, plně docenovat výchovný význam hudebního vyučování, bojovat proti lhostejnosti a nesprávným předsudkům.

Vedle dobré práce učitelů má na výsledcích hudební výchovy značný podíl také celkové prostředí školy. Velký vliv má např. časté využívání zpěvu a hudby při rozmanitých oslavách a událostech ve třídě, ve škole, v pionýrské organizaci. Ředitel a učitelé by měli usilovat o vytvoření hudební tradice školy. Každá škola by měla mít svůj stálý pěvecký sbor nebo hudební soubor co nejlepší úrovně a pořádat pravidelně rozmanité hudební besídky, koncerty nebo jiné podniky. K tomu jí přispěje vhodná propagace zpěvu a hudby pomocí školního rozhlasu, brigád, soutěží, koncertů pozvaných umělců, a také to, že bude vždy dbát o uměleckou hodnotu a vhodnost výběru skladeb.

Velmi mnoho užítku přinese těsná spolupráce školy se základní hudební školou a osvětovými besedami. Škola má nejen podporovat aktivní hudební činnost žáků učících se v základní hudební škole, ale může je vhodně zapojovat do školní hudební výchovy, dát jim příležitost, aby zde uplatnili své dovednosti. Základní hudební škola může velmi vydatně přispět k obohacení hudebního života školy.

Spojení školy se závody přinese další možnosti, jak obohatit hudební život školy na jedné straně; a jak uplatnit výsledky hudebně výchovné práce školy v závodních klubech továren a podniků na druhé straně. Také spolupráce SRPŠ a využití hudebních umělců z řad rodičů poskytuje další rozšíření a obohacení hudební výchovy ve škole.

Rozbor celkové situace v hudební výchově ukazuje dále, že je třeba daleko více než dosud zajistit škole nezbytné prostředky pro řádné vyučování.

Dávným požadavkem je, aby každá škola měla pro hudební výchovu zvláštní místnost, hudebnu, vybavenou náležitými pomůckami. Je to velmi naléhavé, neboť řadu důležitých pomůcek nelze dobře bez rizika přenášet a speciální místnost umožní koncentrovat více pomůcek, více a lépe jich využít a provádět řadu činností, které v normální třídě nelze realizovat.

Mezi základní pomůcky třeba počítat především kvalitní hudební nástroj, nejlépe klavír. Učitelé užívají při vyučování ovšem hlavně toho nástroje, na který dovedou dobře hrát, ale klavír je přesto nezbytný. Pro budoucnost možno uvažovat o využití klávesových nástrojů konstruovaných

na principu elektrofonickém, které jsou podstatně levnější, mají menší rozměry a jsou snadno přenosné. Dalšími nezbytnými pomůckami jsou: kvalitní elektrický vícerychlostní gramofon s bohatou diskotékou, magnetofon (nejen pro nahrávání skladeb a hudebních pořadů pro poslech, ale i jako pomůcka pro pěvecký výcvik a nácvik písní), knihovna s hudební literaturou, notovým materiálem a obrazovými pomůckami, nástěnné tabule a také diafilm, zvukový film, různé akustické hudební pomůcky apod.

»V éře filmu, rozhlasu, televize a jiných technických vymožeností může škola při správném využití těchto moderních a velmi účinných pomůcek dosahovat s menší námahou učitele i žáků většího efektu a všestrannějších i trvalejších vyučovacích výsledků.« říká s. Hendrych ve svém referátu.⁵⁾ Také hudební výchova bude muset těchto moderních přístrojů využít v daleko větší míře než dosud. Měla by zainteresovat některé národní podniky nebo družstva, aby pro ni vyvinuly speciální akustické pomůcky, které by sloužily k rozvíjení hudebního sluchu žáků a které by umožnily efektivnější metody práce, zejména při intonačním výcviku.

Literatura

- A. Cmíral: *Nedostatky nynější hudební výchovy a cesty k nové praxi*, Pedagogika r. X., 1960 č. 1.
 V. Helfert: *Hudba na středních školách*, Hudební rozhledy r. I., 1924.
 V. Helfert: *Základy hudební výchovy na nehupebních školách*, Praha, SPN, 1956.
 O. Chlup: *Hudba a zpěv na naší škole*, Hudební výchova r. II., 1954.
 O. Chlup: *K teorii osnov*, Pedagogika r. 1956, 4.
 O. Chlup, A. Sychra: *O estetické výchově*, Praha 1956, SPN.
 K otázkám estetické výchovy. Materiály z celostátní konference o estet. výchově v Brně 18. a 19. února 1958, SPN Praha 1958, red. F. Holešovský, O. Audy, M. Liška.
 F. Lýsek: *Hudebnost a zpěvnost ve světle výzkumů*, SPN 1956, Praha.
 F. Lýsek: *Dětský sborový zpěv*, SPN 1956, Praha.
 J. Plavec: *Zdeněk Nejedlý o hudební výchově*, Hudební výchova r. I. 1953, str. 4.
 M. A. Rumerová (red): *Muzykalnoje vospitanie i obučenie v škole*, Moskva 1955.
 A. Sychra: *Mluvit hudbou*, Hudeb. výchova r. I. 1953, str. 3—4.
 V. N. Šackaja: *Muzyka v škole*, Moskva 1950.
 Voprosy sistemy obučeniija peniju v I—VI klassach. Trudy instituta chudožestvennogo vospitanija (red. M. A. Rumerová) Izvestija APN RSFSR sv. 110, Moskva 1960.
 Dokumenty boje o hudební výchovu, knižnice Hudebních rozhledů Praha 1956.
 Pokusné učební osnovy všeobecně vzdělávacích škol — Zpěv (1.—8. ročník), SPN 1957 Praha.
 Učební osnovy pro 1.—5. post. roč. všeobecně vzdělávacích škol — Národní škola, Praha 1954, SPN.
 Učební osnovy pro 6. a 7. post. ročník všeobecně vzdělávacích škol — Hudební výchova, Praha 1954, SPN.
 Učební plán a učební osnovy pro školy národní — Příloha Věstníku MŠO, r. IV., 1948, seš. 14a.

Либор Мелкус

К вопросам нового подхода к музыкальному воспитанию в начальной девяти-летней школе

Необходимость установления связи между школой и жизнью требует того, чтобы учащиеся, — если мы хотим, чтобы они принимали участие в культурной жизни нашего общества, — приобрели необходимый опыт, навыки и знания в области музыкального искусства в объеме, соответствующем их возрасту.

⁵⁾ Jiří Hendrych: *Za výchovu a vzdělání v komunistickém duchu*. Referát na zasedání ÚV KSČ dne 22. dubna 1959, Pedagogika, r. IX., 1959, str. 272.

Основой работы в деле музыкального воспитания является активная музыкальная деятельность учеников, их постоянное соприкосновение с музыкальным произведением, осуществляемое путем пения и слушания. Поэтому пение и слушание музыки следует считать основными элементами обучения. Сюда относится также и элементарная музыкальная грамота, содействующая более глубокому эстетическому восприятию и правильному пониманию учениками музыкальных произведений. В 1—5 классах обучение направлено, в первую очередь, на преподавание пения и развитие музыкальных способностей; подчеркивается значение индивидуальной работы (в частности, с недоразвитыми или отстающими учениками). В 6—9 классах выдвигается ответственная задача приблизить ученикам специфическое познание мира при посредстве музыкальных произведений, ознакомить их с наилучшими произведениями наших и зарубежных всемирно-известных композиторов и дать им возможность составить себе целостное представление о нашей музыкальной культуре и ее роли в жизни народа и общества.

Более глубокая связь школы с жизнью и трудом народа отражается и в деле выбора музыкального материала, который в повышенной степени пополняется произведениями с современной тематикой, а также и народными песнями отдельных областей страны. Вся деятельность в области музыкального воспитания осуществляется с учетом потребностей общества, вследствие чего общественно-организующее послание музыки отражается и на других предметах обучения, в жизни всей школы и общества.

Libor Melkus

On the Questions of a New Conception of Musical Instruction at General Schools

The requirement of linking school with life makes it imperative for pupils, if they are to share in the cultural life of our society, to acquire the necessary experience, habits and knowledge in the field of musical art to an extent depth suited to their age.

The basis of work in the teaching of music is provided by the musical activities of the pupils, by their constant contact with works of music, which is realized by singing and listening to music. Therefore singing and listening to music form the basic components of instruction. In addition to that, elementary instruction in musical theory is given, which helps the pupils to deepen their aesthetic experience and to understand the compositions correctly. In the 1st to 5th year the teaching concentrates above all on singing and the development of musical abilities; individual work is stressed (especially with pupils who are backward in singing or music). In the 6th to 9th year musical instruction is to enable the pupils, to a greater extent, to get to know the world specifically through works of music, to teach them to perceive music, to acquaint them with the best compositions of our composers as well as those of the world composers, and to give them an overall view of our musical culture and its mission in the national and social life.

A deeper link of school with the life and work of the people is reflected in the selection of the musical material, which is far richer in compositions with contemporary themes and in regional folksongs. All the classroom activities in music lessons are carried in such a way as to pay due attention to social needs, and the socially organizational mission of music is then reflected in other subjects, in the life of the whole school and the community.